

Bryologická exkurze na rašelinné louky Beskyd

Bryological field trip to peat meadows of the Beskydy Mts

JANA TKÁČIKOVÁ¹, SVATAVA KUBEŠOVÁ² & JOSEF PLAČEK³

1) Muzeum Beskyd Frýdek-Místek,

Hluboká 66, CZ-738 01 Frýdek-Místek; e-mail: jana.tkacikova@muzeumbeskyd.com

2) Moravské zemské muzeum, botanické oddělení,

Hviezdoslavova 29a, CZ-627 00 Brno; e-mail: skubesova@mzm.cz

3) Žárovice 74, CZ-798 03 Plumlov; e-mail: josef.placek@seznam.cz

Abstract: A bryological field trip took place on April 30, 2023, and led to the peat meadows surrounding the settlements of Janíkula and Buřanka near the village of Staré Hamry (Moravskoslezské Beskydy Mts, Czech Republic). The survey encompassed the peat meadows, spruce forest, fir-beech forest, areas adjacent to forest roads and other substrates. In total, 105 bryophyte species (24 liverworts and 81 mosses) were recorded. Among them, *Campylium stellatum* and *Tomentypnum nitens* belong to the category of Lower Risk – Near Threatened. Additionally, five species, *Breidleria pratensis*, *Plagiomnium elatum*, *Sphagnum warnstorffii*, *Trichocolea tomentella* and *Ulota crispula*, are classified as Least Concern – Attention list.

Keywords: bryophytes, Czech Republic, peat meadow, threatened species, vascular plants

Taxonomické pojetí a nomenklatura: Kučera et al. (2012), Kaplan et al. (2019)

Bryologická exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS vedla do okolí Starých Hamrů v Moravskoslezských Beskydech. V neděli 30. dubna 2023 se sešlo dohromady 15 účastnic a účastníků, kteří se pod vedením Jany Tkáčikové a Svatavy Kubešové vydali na průzkum rašelinných luk.

Exkurze byla zaměřena na maloplošné rašelinné louky, které jsou pro severní část Moravskoslezských Beskyd typické. V minulosti byly označovány jako tzv. síhly a hostily bohaté druhové spektrum jak mechorostů, tak cévnatých rostlin. Dnes patří mezi nejvíce ohrožené beskydské biotopy, a to z důvodu odvodňování, upouštění od hospodaření a zalesňování. Exkurze tedy směřovala na místa, která byla zdokumentována již v minulosti Josefem Dudou (Duda 1950), se snahou ověřit, zda se rašelinné louky dosud na daných místech vyskytují, a také srovnat druhovou skladbu porostů.

Z výchozího bodu, parkoviště Gruň-Charbulák, jsme se vydali lesem po žluté turistické značce do dvou bezlesých enkláv = osad Janíkula (v mapě jsou označeny stejným názvem) v blízkosti stejnojmenného vrchu. V okolí lesní cesty proběhla ukázka prvních druhů, a protože mezi účastníky exkurze byli i úplní začátečníci, tak i demonstrované druhy byly těmi nejzákladnějšími – např. mechorosty bezvláska vlnkatá (*Atrichum undulatum*), baňatka obecná (*Brachythecium rutabulum*), ploník ztenčený (*Polytrichum formosum*), čtyřzoubek průzračný (*Tetraphis pellucida*) a z cévnatých rostlin např. časně jarně kvetoucí devětsil bílý (*Petasites albus*).

Obr. 1. Šikoušek zelený (*Buxbaumia viridis*). – Obr. 2. Vranec jedlový (*Huperzia selago*). – Foto S. Kubešová (1), J. Tkáčiková (2)

Z lesa jsme vyšli nejdříve na větší bezlesou enklávu Janíkula, na jejímž dolním okraji se skutečně nachází rašelinná louka (Tkáčiková 2021). Kromě typických druhů mechů, např. baňatka potoční (*Brachythecium rivulare*), prutník hvězdovitý (*Bryum pseudotriquetrum*), rašeliník křivolistý (*Sphagnum fallax*), jsme zde měli možnost pozorovat i druhy vzácnější, a to jak mechy – např. rašeliník ouškatý (*Sphagnum auriculatum*), tak cévnaté rostliny, kvetlo zde několik prstnaticů májových (*Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis*). Následně jsme se přesunuli na menší bezlesou enklávu Janíkula, kde jsme našli jen malou podmáčenou plochu jako fragment původně bohaté rašelinné louky (cf. Duda 1950). Dále jsme pokračovali po žluté turistické značce lesem a zde na nás čekalo několik pěkných nálezů. Nejdříve jsme na okraji smrkového porostu našli menší populaci invazního mechu křivonožka vehnutá (*Campylopus introflexus*) a na okraji lesní cesty v jedlobučině s výchozí pískovce pak vzácnější druhy cévnatých rostlin: žebrovice různolistá (*Blechnum spicant*), plavuň pučivá (*Lycopodium annotinum*) a plavuň vidlačka (*Lycopodium clavatum*).

Dorazili jsme k osadě Buřanka, kde z rašelinných luk mnoho nezbylo, a tak jsme si prohlédli alespoň typické lesní prameniště, které se vytvořilo na okraji potůčku přehrazeného cestou. Zde proběhla tzv. praktická botanika, tedy ochutnávka řeřišnice hořké (*Cardamine amara*). Pokračovali jsme dál po zpevněné asfaltové lesní cestě, a i zde jsme měli zejména v příkopě podél cesty s obnaženou hlínou pěkné nálezy. Zaznamenali jsme na tlející kládě v příkopu a na kládách výše v lese nad cestou novou lokalitu mechu šikoušek zelený (*Buxbaumia viridis*; obr. 1), evropsky významného druhu a jednoho

Obr. 3. Rašelinná louka v PP Podgruň. – Obr. 4. Rosnatka okrouhlostá (*Drosera rotundifolia*). – Foto J. Tkáčiková

z předmětů ochrany evropsky významné lokality Beskydy. Také cévnaté rostliny zde byly zajímavé, např. vranec jedlový (*Huperzia selago*; obr. 2), čímž jsme během jedné exkurze viděli všechny zástupce (mimo rod *Diphasiastrum*) čeledi plavuňovité (*Lycopodiaceae*).

Na závěr jsme navštívili přírodní památku Podgruň (obr. 3), kde díky péči ochrany přírody a zejména pravidelně prováděné citlivé seči zůstávají zachovány kvalitní porosty rašelinných luk. I v tomto ještě časně jarním období jsme už mohli pozorovat rozvíjející se turiony masožravé rostliny rosnatky okrouhlosté (*Drosera rotundifolia*; obr. 4) a řadu vlhkomilných mechorostů, např. klamonožku bahenní (*Aulacomnium palustre*), prutník hvězdovitý, bařinatku nažloutlou (*Straminergon stramineum*), zejména pak zástupce rodu rašeliník (*Sphagnum*). Již zcela promrzlí jsme se po skončení exkurze uchýlili do útulné hospůdky v bývalé Bezručově škole na hřebeni Gruně.

Použité zdroje

- Duda J. (1950): Beskydská vrchoviště a rašelinné louky. – Přírodovědecký sborník Ostravského kraje 11: 66–92.
- Kaplan Z., Danihelka J., Chrtěk J. jun., Kirschner J., Kubát K., Štech M. & Štěpánek J. (eds) (2019): Klíč ke květeně České republiky. Ed. 2. – Academia, Praha.
- Kučera J., Váňa J. & Hradílek Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. – Preslia 84: 813–850.
- Tkáčiková J. (2021): Mapování druhu *Hamatocaulis vernicosus* v CHKO Beskydy. – Ms. [Depon. in: Ústřední seznam ochrany přírody, Praha].

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili J. Tkáčiková, S. Kubešová a J. Plaček)

Nálezy označené (BRNM) jsou dokladovány v herbáři Moravského zemského muzea v Brně, nálezy označené (FMM) jsou dokladovány v herbáři Muzea Beskyd Frýdek-Místek a nálezy označené (JP) jsou dokladovány v soukromém herbáři J. Plačka.

Seznam lokalit

1. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): lesní cesta a okolní porosty od parkoviště Gruň-Charbulák po bezlesou enklávu Janíkula, 49°29'08,2"N, 18°28'34,9"E – 49°29'00,0"N, 18°28'23,7"E, 830 m n. m.
2. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): rašelinná louka na větší bezlesé enklávě – osadě Janíkula, asi 200 m Z od vrchu Janíkula (832 m n. m.), 49°28'47,2"N, 18°28'13,5"E, 790 m n. m.
3. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): menší bezlesá enkláva – osada Janíkula, asi 200 m JZ od vrchu Janíkula (832 m n. m.), 49°28'41,4"N, 18°28'17,2"E, 800 m n. m.
4. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): lesní cesta a okolní porosty podél žluté turistické značky od menší osady Janíkula až po rozcestí se zpevněnou lesní cestou, 49°28'42,2"N, 18°28'13,6"E – 49°28'26,6"N, 18°27'43,6"E, 750–800 m n. m.
5. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): asfaltová lesní cesta a okolní porosty od rozcestí se žlutou turistickou značkou až po hlavní silnici vedoucí na Gruň, 49°28'26,6"N, 18°27'43,6"E – 49°29'02,5"N, 18°28'14,1"E, 750–790 m n. m.
6. 99a. Moravskoslezské Beskydy, 6576b, Staré Hamry (distr. Frýdek-Místek): rašelinná louka v přírodní památce Podgruň, 49°29'10,6"N, 18°28'27,3"E, 800 m n. m.

játrovky

Bazzania trilobata: 6 (BRNM);

Calypogeia azurea: 1, 4, 5 (JP); *C. muelleriana*: 4 (FMM); *Cephalozia bicuspidata*: 1, 3, 4, 5 (JP);
Chiloscyphus coadunatus: 1, 2, 4, 5 (JP); *Ch. polyanthos*: 3, 5 (FMM, JP); *Ch. profundus*: 1, 3, 4, 5 (JP); *Conocephalum conicum*: 5 (JP);

Diplophyllum obtusifolium: 5 (BRNM);

Frullania dilatata: 5 (FMM);

Lepidozia reptans: 1, 2 (FMM, JP), 6; *Lophozia ventricosa*: 2, 5, 6 (FMM, JP);

Marchantia polymorpha: 6 (FMM); *Metzgeria furcata*: 4; *Mylia taylorii*: 5 (JP);

Nardia scalaris: 4 (BRNM);

Pellia epiphylla: 2 (FMM); *P. neesiana*: 1, 2 (FMM); *Plagiochila asplenoides*: 1, 2, 6 (JP); *P. porelloides*:
1, 2, 4, 5, 6 (FMM, JP);

Radula complanata: 5;

Scapania nemorea: 1, 5 (FMM, JP); *S. undulata*: 5 (JP);

Trichocolea tomentella (LC-att): 4 (FMM).

mechy

Amblystegium serpens: 5 (FMM); *Atrichum undulatum*: 1 (FMM, JP), 3, 4, 5; *Aulacomnium palustre*:
2, 3 (BRNM), 6 (BRNM, JP);

Brachytheciastrum velutinum: 1, 2, 4 (JP); *Brachythecium albicans*: 1 (JP), 5; *B. rutabulum*: 1, 4,
5; *B. rivulare*: 2 (BRNM, FMM), 5, 6; *B. salebrosum*: 4; *Breidleria pratensis* (LC-att): 2, 6 (JP);

Bryum capillare: 5; *B. moravicum*: 5, 6 (FMM, JP); *B. pseudotriquetrum*: 2 (FMM), 3, 6 (JP); *Buxbaumia viridis* (VU): 5;
Calliergon cordifolium: 6; *Calliergonella cuspidata*: 2 (BRNM, FMM), 3 (FMM), 4, 5, 6 (JP); *C. lindbergii*: 5; *Campylium stellatum* (LR-nt): 2 (FMM), 6; *Campylopus introflexus*: 4 (FMM), 4 (BRNM); *Ceratodon purpureus*: 5; *Cirriphyllum piliferum*: 2, 5 (BRNM); *Climacium dendroides*: 2 (BRNM), 6; *Ctenidium molluscum*: 5 (FMM);
Dichodontium pellucidum: 5 (FMM); *Dicranella heteromalla*: 1, 2, 4, 5; *Dicranodontium denudatum*: 5 (FMM); *Dicranum montanum*: 1, 4, 5; *D. scoparium*: 1, 4, 5 (JP), 6;
Eurhynchium angustirete: 1 (JP), 4, 5;
Fissidens taxifolius: 4 (FMM); *Funaria hygrometrica*: 1;
Hedwigia ciliata: 4; *Herzogiella seligeri*: 1 (JP), 4; *Hylocomium splendens*: 4 (JP), 5; *Hypnum cupressiforme*: 1, 4, 5;
Isothecium alopecuroides: 5;
Leucobryum glaucum: 1 (JP), 4;
Mnium hornum: 4;
Orthotrichum affine: 2 (FMM, JP), 5 (FMM); *O. pumilum*: 2 (JP); *O. speciosum*: 2 (FMM); *O. stramineum*: 2 (JP);
Palustriella commutata: 4 (FMM); *Paraleucobryum longifolium*: 4; *Philonotis fontana*: 2 (BRNM), 3 (JP), 5 (FMM); *Plagiomnium affine*: 1 (JP), 2, 3; *P. elatum* (LC-att): 6 (FMM, JP); *P. undulatum*: 1 (JP), 2, 5; *Plagiothecium curvifolium*: 1; *P. undulatum*: 1 (JP), 4 (FMM); *Platygyrium repens*: 2 (JP); *Pleurozium schreberi*: 1, 6 (BRNM); *Pogonatum aloides*: 4; *P. urnigerum*: 5 (BRNM); *Pohlia nutans*: 2; *Polytrichum commune*: 2, 3, 4, 6 (BRNM, JP); *P. formosum*: 1, 2, 3, 4, 5, 6; *P. strictum*: 6 (BRNM); *Pseudotaxiphyllum elegans*: 1 (JP); *Pylaisia polyantha*: 5;
Racomitrium heterostichum: 2 (FMM); *Rhizomnium punctatum*: 1 (JP) 4, 5; *Rhytidiadelphus loreus*: 4 (JP), 5 (BRNM); *R. squarrosus*: 1, 2, 3, 4, 5, 6 (FMM); *R. triquetrus*: 5;
Sanionia uncinata: 1, 2 (BRNM, JP), 5; *Sciuro-hypnum populeum*: 1, 2 (JP), 4 (FMM), 5; *S. reflexum*: 2 (BRNM); *Sphagnum auriculatum*: 2 (FMM); *S. capillifolium*: 1, 2 (JP), 5 (BRNM), 6 (FMM); *S. fallax*: 2 (FMM), 6; *S. girgensohnii*: 1, 2, 4, 5, 6 (JP); *S. squarrosum*: 2 (FMM), 6; *S. palustre*: 4, 5, 6 (BRNM, JP); *S. teres*: 2 (BRNM), 6 (FMM); *S. warnstorfi* (LC-att): 6 (FMM); *Straminergon stramineum*: 2, 6 (JP);
Tetraphis pellucida: 1, 4, 5; *Thuidium assimile*: 2 (FMM), 3, 5 (BRNM); *T. tamariscinum*: 1, 4 (FMM), 6 (JP); *Tomentypnum nitens* (LR-nt): 6;
Ulota crispula (LC-att): 2 (JP).

cévnaté rostliny

Uvedeny jsou pouze taxony zařazené do některé z kategorií ohroženosti dle červeného seznamu.

Abies alba (LC/C4a): 1, 4; *Aruncus dioicus* (LC/C4a): 5;
Blechnum spicant (LC/C4a): 4, 5;
Dactylorhiza majalis subsp. *majalis* (NT/C3): 2; *Drosera rotundifolia* (VU/C3): 6;
Euphorbia amygdaloides (LC/C4a): 4;
Huperzia selago (NT/C3): 5;
Lycopodium annotinum (LC/C3): 4; *L. clavatum* (LC/C3): 4, 5.